ONS MARKENBOEK

Gorssel, april 1997
15e jaargang, No. 2

ISSN: 0169-5819

ONS MARKENBOEK

Uitgave van de Oudheidkundige Vereniging De Elf Marken te Gorssel.

De vereniging is opgericht op 27 september 1983 en heeft ten doel "de beoefening van de geschiedenis in het algemeen en in het bijzonder die van de gemeente Gorssel, waaronder mede wordt begrepen het grondgebied van de gehele, huidige en vroegere, burgerlijke gemeente Gorssel alsmede de bevordering in zo breed mogelijke kring van de belangstelling voor de geschiedenis van de gemeente Gorssel in al haar aspecten".

BESTUUR

Voorzitter : H.J. Jansen op de Haar, Bargeweg 16
7211 DC Eefde, tel 0575 540785

Secretaris : W. van de Kamp, Lochemseweg 38
7214 RK Epse, tel 0575 493037

Penningmeester : H. Schoenmaker, Lochemseweg 28
7244 RS Barchem, tel 0573 441932

Leden : R. Boschloo, Hogenkampsweg 3
7218 BT Almen, tel 0575 431261
C. Bremer, Hoefslag 12
7213 BW Gorssel, tel 0575 493428
H.A. Klein Ovink, Wittendijk 6
7216 PL Kring van Dorth tel 0573 221317
J. Nijenhuis, Wunderinklaan 3
7211 AG Eefde, tel 0575 515761
J. Pasman, Heideweg 14
7217 TE Harfsen, tel 0573 431248
A.M. de Ruiter, Joppelaan 14
7213 AC Gorssel, tel 0575 492139

REDACTIECOMMISSIE

Voorzitter : A.M. de Ruiter, Joppelaan 14
7213 AC Gorssel, tel 0575 492139

Leden : N. Kuik, Het Wilgert 8
7214 AV Epse, tel 0575 493170
H. Meedendorp, Elfuursweg 22
7213 EN Gorssel, tel 0575 492074

ONS MARKENBOEK

15e jaargang, nó. 2, april 1997

INHOUD

blz.

Mededelingen van het bestuur en de redactie 2

Jaarverslag 1996 6

Financieel jaaroverzicht „de Elf Marken" 7

Onderduikers in een preekstoel
door H.J. Jansen op de Haar 9

Boerenslimheid en humor in oorlogstijd
door B.H. Kraaijenbrink 11

1997 - 1942
door W. van de Kamp 12

H.C. Cramm, omgekomen op 30 maart 1945
door H.F.J. Veldkamp 17

Ons Indië (5)
door M.W. Enserink 19

Brinkman: een bekende naam in onze gemeente
door werkgroep genealogie 22

Eschede 950 jaar (3)
door H.J. Jansen op de Haar 26

Derk Jan Smeenk (1790-1828) en de conscriptie
door T. Smeenk - Zeevat 29

Verzorging in Ommerschans
door H.J. Jansen op de Haar 32

De Spitholterbrug
door N. van Wijk 33

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR EN DE REDACTIE

Lezing/dia-avond en algemene ledenvergadering

Op donderdag 1 mei 1997 wordt onze jaarlijkse ledenvergadering gehouden in Het Trefpunt te Gorssel. Tevens zal de heer J. de Vries uit Diepenveen voor ons een inleiding met dia's verzorgen over het voormalige klooster Ter Hunnepe. De heer de Vries is een deskundige bij uitstek en zal u zeker veel wetenswaardigheden over dit klooster en de bewoners kunnen vertellen. Derhalve verwachten wij u in grote getale.
Plaats: Het Trefpunt te Gorssel. Aanvang 19.30 uur.

Verslag dia-avond

Op 23 januari beleefden wij in Harfsen een zeer bijzondere avond. De heren G. Verstege en H.J. Jansen op de Haar hadden een dia-avond voorbereid over de buurtschap Joppe: Joppe in de loop der eeuwen.
De heer Jansen op de Haar deed de presentatie. Een groot aantal dia's passeerde de revue, waarbij de spreker de plaatjes van deskundig commentaar voorzag. Ruim 130 personen luisterden geboeid toe en genoten van plaat en praat.
Pas om omstreeks 22.30 uur kon de secretaris een dankwoord uitspreken en hij nodigde de beide heren uit om ook zo iets te presenteren in en voor de andere dorpen.
Een prachtige avond!

Ach Lieve Tijd.

Wederom zijn enige afleveringen van dit periodiek verschenen. In nummer 4 kwam de handel in onze Achterhoek aan de orde, wat opnieuw een interessante tekst en mooie afbeeldingen opleverde.
Natuurlijk moest dit onderwerp beperkt worden: 1000 jaar handel laat zich niet uitputtend samenvatten in 22 bladen van een hedendaags periodiek.
In nummer 5 worden de „Edelen" ten tonele gevoerd en ook in dit nummer kunt u veel wetenswaardigheden over de Achterhoekse edelen lezen. En dat alles verpakt in een prachtig verzorgd maandblad.

Agenda voor de jaarvergadering op donderdag 1 mei 1997, in Cultureel Centrum Het Trefpunt, Molenweg te Gorssel.
Aanvang 19.30 uur.

1. Opening door de voorzitter.
2. Notulen vorige vergadering, zie Ons Markenboek 14e jaargang nr. 3, juli 1996, blz. 6, 7 en 8.
3. Jaarverslag secretaris 1996, zie elders in dit Markenboek.
4. Financieel jaarverslag penningmeester 1996; zie elders in dit Markenboek.
5. Verslag kascommissie, bestaande uit de heren M.W. Enserink en F. Kroeze.
6. Bestuursverkiezing.
   Aftredend zijn de heren J. Pasman en A.M. de Ruiter. Beiden zijn herkiesbaar.
   In de bestaande vacature wordt voorgesteld de heer J. Schoneveld uit Epse. Verder wordt voorgesteld de heer H.F. Bruil te benoemen als bestuurslid. Hij zal als penningmeester gaan functioneren in de plaats van de heer H. Schoenmaker, die naar Barchem is verhuisd. De heer Schoenmaker blijft overigens wel lid van ons bestuur.
   Voor Almen zoeken wij nog een nieuw bestuurslid.
   Eventuele namen van kandidaten kunt u tot drie weken voor de vergadering indienen bij de secretaris.
7. Rondvraag.
8. Sluiting.

Inbinden

Nu het register op de jaargang 1996 van Ons Markenboek gereed is, zullen voor de vereniging de jaargangen 1994, 1995 en 1996 met de daarbij behorende drie registers worden ingebonden door Boekbinderij B. van der Linden, Den Elterweg 113, 7233 SM Wichmond, telefoon 0575 441260 en wel op dezelfde wijze als de vorige jaargangen.

De kosten van de band 1994-1996 bedragen:

voor het inbinden		ƒ 25,00
voor de goudopdruk		ƒ 20,00
	samen	ƒ 45,00
vermeerderd met 6% BTW		ƒ 2,70
	Totaal	ƒ 47,70

De boekbinder heeft meegedeeld dat de prijs gunstiger kan uitvallen indien hij meer exemplaren tegelijk kan inbinden. Leden die inbinden overwegen (ook van de vorige jaargangen) doen er verstandig aan om binnen twee weken na het uitkomen van dit nummer contact met hem op te nemen.
Voorts wordt verwezen naar het artikel „Het inbinden van Ons Markenboek" in het aprilnummer van de jaargang 1994.

Oproep

Onze vereniging is altijd geïnteresseerd in foto's, tekeningen, documenten en dergelijke zaken, die een inzicht verschaffen hoe er in het verre en recente verleden in onze gemeente geleefd werd.
Mocht u in oude fotoalbums, enveloppen of schoenendozen dergelijk archiefmateriaal tegenkomen, dan houden wij ons aanbevolen om deze te mogen inzien. Wilt u in dat geval contact opnemen met de heer G.J. Verstege - Reeversweg 18 - tel. 0573-431785 te Harfsen.

Genealogische dag in Harfsen

Bij deze delen wij u mee, dat de werkgroep genealogie van de Oudheidkundige Vereniging De Elf Marken te Gorssel op zaterdag 7 juni 1997 een genealogische dag organiseert van 10.00 tot 16.00 uur in het Richtershuis aan de Hulstweg 7 te Harfsen.
Dit jaar hebben we ook weer een aantal genealogen bereid gevonden om hun familie- en boerderijgegevens aan ons te tonen.
Onze werkgroep genealogie is als vanouds weer present met vele gegevens over Gorsselse families en oude boerderijen in onze gemeente.
Zoals gebruikelijk zal het accent van deze dag liggen op het uitwisselen van genealogische gegevens, maar ook beginnende genealogen krijgen de gelegenheid om wegwijs te worden gemaakt.
Gezien het succes van de voorgaande jaren, twijfelen we er niet aan dat we ook dit jaar weer velen van u mogen begroeten in ons Richtershuis in Harfsen.
De toegang is gratis. Graag tot ziens!

Kopij voor het volgende nummer dient uiterlijk **1 juni 1997** bij de redactiecommissie binnen te zijn (indien mogelijk met afbeelding).

EXCURSIE
BRONBEEK EN OPENLUCHTMUSEUM 1997

De werkgroep excursies nodigt de leden van De Elf Marken uit voor een excursie per bus naar het Museum Bronbeek en het Nederlands Openluchtmuseum, beide te Arnhem, op woensdag 28 mei 1997.

Het programma is als volgt:

09.00 uur:	vertrek bus gemeentehuis Gorssel
10.00 uur:	aankomst op het historische landgoed Bronbeek, "het laatste stukje Indië", alwaar in het restaurant Kumpulan koffie met spekkoek voor eigen rekening
10.30 uur:	rondleiding onder leiding van een gids in het Museum Bronbeek
12.00 uur:	vertrek naar het Openluchtmuseum
12.15 uur:	aankomst op het museum en wandeling naar Restaurant de Kasteelboerderij
12.45 uur:	Gelderse koffietafel
13.45 uur:	rondleiding onder leiding van een gids door het museumpark en een rit met de tram
15.45 uur:	koffie/thee met gebak in het Restaurant de Kasteelboerderij
16.15 uur:	vertrek naar Gorssel
17.15 uur:	aankomst gemeentehuis Gorssel.

De kosten bedragen voor leden *f* 47,50 per persoon en voor introducés en niet-leden *f* 62,= per persoon (bus, koffietafel, koffie/thee met gebak 's middags, gidsen en entreegelden).
Opgave, graag spoedig, doch uiterlijk 28 april 1997 bij:
Henk Klein Ovink, telefoon 0573-221317
Heiko Schoenmaker, telefoon 0573-441932
De kosten dienen tijdig te zijn overgemaakt op bankrekeningnummer 30.14.05.611 t.n.v. Oudheidkundige Vereniging De Elf Marken te Gorssel onder vermelding van: excursie.
Restitutie is niet mogelijk, wel kan de plaats door een ander worden ingenomen.
Bij onvoldoende deelname gaat de excursie niet door. De beslissing hierover wordt op 28 april 1997 genomen.

JAARVERSLAG 1996

In het afgelopen jaar hebben wij onze gewone activiteiten voortgezet.
Het ledenaantal groeit heel langzaam in de richting van de door ons gewenste 600!
De diverse werkgroepen zijn elk op hun terrein doende om hun werk zichtbaar te maken. Regelmatig heeft u hierover in Ons Markenboek kunnen lezen en u heeft bijvoorbeeld aan onze excursies kunnen meedoen. Een nadere opsomming in dit jaarverslag laat ik dan ook achterwege.
Het bestuur vergaderde negen keer, evenals het dagelijks bestuur. Hierbij hadden naast de normale bestuurszaken ook de kwestie sponsoring en de vernieuwing van de omslag van Ons Markenboek onze aandacht. Hiervoor waren extra besprekingen met de leden van de redactiecommissie en de drukker noodzakelijk.
Ons bestuur kreeg een andere samenstelling, zie hiervoor ook de agenda voor de jaarvergadering.
Het is de bedoeling, dat nog meer dan voorheen gebruik wordt gemaakt van onze computer. De high tech heeft ons in de ban. Ons foto- en diabestand zal in het geheugen van onze computer worden opgeslagen.
Met onze lezingen zijn we de dorpen rondgegaan; helaas hebben wij voor het dorp Epse geen passende en betaalbare locatie kunnen vinden. Dit punt houdt echter onze aandacht.
In dit jaar hebben wij verder afscheid genomen van burgemeester Van Notten en kennisgemaakt met de nieuwe burgemeester, de heer N. Meerburg. Bij de eerste kennismaking had de werkgroep Het Richtershuis een mooie collectie foto's van oude burgemeesters samengesteld en opgehangen in de hal van het gemeentehuis.
Ook extra was onze bijdrage (volledige collectie van foto's en standplaatsen van onze - niet meer bestaande - molens) aan de activiteiten op koninginnedag in Epse en later in Gorssel tijdens de molenfestiviteiten.
De contacten met de plaatselijke overheid waren weer uitstekend. Wij werden opnieuw geconsulteerd inzake straatnaamgeving en dat ervaren wij toch als een grote eer.
Van ons boek De Voet Dwars zijn nog slechts enkele exemplaren beschikbaar, zodat gesproken kan worden van een succesuitgave.
We hebben onder leiding van de werkgroep excursies het jaar besloten met een koffietafel in De Aanleg te Almen. Deze bijeenkomst was bedoeld voor alle leden van bestuur, werkgroepen en andere vrijwilligers. Ondanks het feit dat de kosten voor eigen rekening kwamen, waren omstreeks 35 personen aanwezig.

Dit wijst op een grote betrokkenheid bij onze vereniging en daarop proberen wij zuinig te zijn.
Tot besluit van dit jaarverslag is een dankwoord voor allen die individueel of in bestuur en in werkgroepen hun steentje tot de bloei van onze vereniging in het afgelopen jaar hebben bijgedragen op zijn plaats: Dank u wel!

FINANCIEEL JAAROVERZICHT DE ELF MARKEN

Ontvangsten	1995	1996
Contributies	f 13.810,00	f 15.055,00
Entreegelden	32,50	165,50
Giften	0,00	254,00
Sponsorgelden	0,00	200,00
Bankrente	833,03	46,14
Verkoop losse boekjes	0,00	10,00
Diversen	19,20	52,68
Kadastrale atlas	45,00	1.170,00
	f 14.739,73	f 16.953,32
Uitgaven		
Kosten Ons Markenboek	f 9.132,98	f 8.463,89
Ledenvergaderingen	1.381,55	623,50
Drukwerk- en adm.kosten	818,84	287,55
Abonn.- en contributies	260,00	206,00
Representatiekosten	607,31	351,50
Werkgroep Het Richtershuis	853,16	2.679,43
Restitutie contributie	50,00	0,00
Diversen	196,08	767,21
Huur/ verz./bel./telefoon	3.563,12	4.902,66
St. Joapik	303,95	0,00
Bankkosten	569,84	57,53
Werkgroep Genealogie	224,10	621,03
Werkgroep Bibliotheek	556,72	193,00
Werkgroep Excursies	52,50	899,43
	f 18.570,15	f 20.052,73

BALANS per 31 december

Kas	f 473,84	f 0,00
Saldo bank	528,58	2.698,75
Saldo spaarrekening	6.207,29	9.720,00
Debiteuren Boekenfonds	7.403,50	0,00
n.t.o. contributie	235,00	130,00
Vooruit betaalde kosten	500,00	0,00
	f 15.348,21	f 12.548,75
Vooruit ontvangen	f 0,00	f 130,00
Crediteuren Boekenfonds	0,00	247,50
Crediteuren	742,50	0,00
Kapitaal	14.605,71	12.171,25
	f 15.348,21	f 12.548,75

De ondergetekenden hebben op 23 januari 1997 ten huize van penningmeester H. Schoenmaker te Barchem de financiële administratie over 1996 nagezien en akkoord bevonden en stellen de leden voor de penningmeester décharge te verlenen.

Barchem, 23 januari 1997
Was getekend M.W. Enserink, F. Kroeze

Rectificatie artikel: Een zwarte zondag voor Gorssel
In een eerder bericht (Ons Markenboek, 13e jaargang nr. 3, juli 1995) heb ik vermeld dat mijn vader G.J. Kraaijenbrink Tzn. de familie Molenaar (gemeentescretaris) over de IJssel geroeid zou hebben. In een gesprek met Henk Molenaar, zoon van de gemeentesecretaris en jeugdvriend van mij, is gebleken dat dat onjuist is. Tuitert, die altijd mensen met zijn roeiboot overzette, heeft dat ook bij de familie Molenaar gedaan. Waarschijnlijk heeft mijn vader er, volgens Henk Molenaar, voor gezorgd dat het huisraad van de Molenaars op een veilige plek is weggeborgen om leegroven van het in eerste instantie verlaten huis te voorkomen.
„Het was in ieder geval zo, dat mijn ouders je vader wel dankbaar waren", aldus Henk Molenaar.

B.H. Kraaijenbrink

ONDERDUIKERS IN EEN PREEKSTOEL

H.J. Jansen op de Haar

Het is langzamerhand traditie geworden dat in het aprilnummer van Ons Markenboek iets geschreven wordt over de oorlogsjaren. In het licht van deze traditie is dit artikeltje ontstaan.
Zo nu en dan kijken we nog wel eens in ons boek De Voet Dwars, waarvan we veronderstellen dat het bij onze lezers voldoende bekend is. Zo kwamen we bij het lezen op bladzijde 30 van het hoofdstuk „Gorssel in Oorlogstijd" een stukje tegen, waarbij een zevental personen bij elkaar kwam om een degelijk waarschuwingssysteem te bedenken om de onderduikers tijdig te kunnen waarschuwen voor dreigend gevaar van de kant van de bezetter. Degenen, die het gemaakte plan toen hebben uitgevoerd, keken alleen naar het gewenste resultaat, maar stonden er niet bij stil wat zo'n waarschuwing betekende voor een onderduiker. Wat deed hij als hij zo'n waarschuwing kreeg? Met dit artikel willen we trachten antwoord te geven op deze vraag.
Wie waren de eerste onderduikers? Er konden verschillende redenen zijn om uit handen van de bezetter te blijven. Een aantal werd voor verraad gezocht. Dezen konden meestal niet in hun eigen omgeving blijven en trokken dus het land in. Men kon ook weigeren in Duitsland te gaan werken en dan kon je ook beter zorgen dat je weg kwam. Ook de militair, die niet opnieuw in krijgsgevangenschap wilde gaan, moest zorgen voor een ander klimaat. Het niet tekenen van de „loyaliteitsverklaring" betekende voor een student dat hij zijn studie moest beëindigen en ook „de boer op trok".
Bepaalde studenten werden zelfs gezocht in verband met illegale praktijken en zo kon het gebeuren, dat de burgemeester van Gorssel opdracht kreeg zes met name genoemde studenten uit onze gemeente onmiddellijk te arresteren. Er ging toen wel een algemene waarschuwing uit, maar de zes met name genoemde studenten kregen allen persoonlijk bericht, waarbij hun werd medegedeeld direct na de middag om half twee klaar te staan bij hun huis, voorzien van een koffertje met de nodige leeftocht en attributen. Toen de veldwachters om half twee verschenen, vonden zij vijf van de zes niet thuis, doch één stond klaar om mee te gaan, ondanks de gedane waarschuwing. Op dat moment kon een arrestatie niet voorkomen worden, hoewel een en ander gelukkig goed is afgelopen en geen ernstige gevolgen heeft gehad. Het was voor de politieman geen prettige ervaring.
In dat waarschuwen school het gevaar, dat er na zo'n waarschuwing niemand werd gearresteerd en de onderduiker daardoor minder alert werd bij een volgende waarschuwing en het niet zo nauw meer nam.

In verschillende gevallen leidde dat dan ook weer tot onnodige arrestaties.
In Eefde waren ook verschillende personen betrokken bij het waarschuwingssysteem en dit waren de meest betrouwbare werkers van het eerste uur. Zo had Hendrik Kamphuis, schilder uit de Kokstraat, een groep onderduikers die tot zijn vaste clientèle konden worden gerekend. Zo kwam hij onder meer in aanraking met Reint Weenk uit de Rustoordlaan, die als militair had gediend en niet meer in krijgsgevangenschap was gegaan. Kamphuis kwam bij hem als er gewaarschuwd moest worden en vroeg toen ook of hij wel een veilige plek had om zich even op te bergen. Thuis had Reint die plek niet, maar daar wist Kamphuis wel raad op. Hij had namelijk een prachtige plek voor twee personen in de gereformeerde kerk, het zogenaamde witte kerkje, aan de Kerklaan. Er werd voor een sleutel gezorgd van een deur aan de achterzijde van de kerk. Met deze deur kwam Reint in de kerk en zag toen rechts de preekstoel en links de bank van de ouderlingen. In deze bank zat een luik, waarmee Reint onder de vloer kon komen. Vandaar kon hij onder de preekstoel komen en hier bleek een mooie ruimte te zijn. Op de balken onder de preekstoel werden wat planken gelegd en op de planken weer twee matrassen en toen was zijn bedje gespreid. Reint bleef hier niet alleen, want hij kreeg als „slapie" Piet Helmsing. Zij hebben heel wat uren in de kerk doorgebracht, wat niet direct was toe te schrijven aan hun vroomheid.
Reint kan zich nog herinneren dat in de nacht dat huize De Voorst is afgebrand in augustus 1943, hij daar ook met Piet vertoefde en

jammer genoeg niets van de brand heeft kunnen meemaken. Eenmaal zaten de beide onderduikers op zondag in hun schuilplaats, toen de predikant voorging in de dienst. Piet stelde aan Reint voor onder de preek een schop te geven tegen de vloer waarop de voorganger stond, maar beiden begrepen wel dat dat ook het einde zou zijn van hun prachtige schuilplaats. Zij hebben zich dan ook rustig gedragen tijdens deze dienst. Of de predikant van de onderduikers onder zijn voeten afwist, heeft Reint nooit vernomen. Er zullen weinig onderduikers zijn geweest die zo'n schuilplaats hadden gevonden.
Voor elke onderduiker moest er na een waarschuwing ook een veilige plek zijn en dank zij mensen als genoemde Hendrik Kamphuis werden arrestaties voorkomen. Het liep echter niet altijd van een leien dakje.

Bron: Reint Weenk

BOERENSLIMHEID EN HUMOR IN OORLOGSTIJD

B.H. Kraaijenbrink

In het najaar van 1944 en de winter van 1944-1945 stroopten de Duitsers steeds vaker het platteland af om van allerlei te vorderen. Op een zeker moment ging de mare rond dat er paarden werden gevorderd. Goorman had er twee gehad, naar ik van Markvoort begreep, maar was er al één kwijt. (Markvoort was bij de familie Goorman ondergedoken.) Het andere paard was nu extra belangrijk, want dat zorgde ervoor dat de melk uit de omgeving van De Drie Kieften, waar Goorman woonde, naar de melkfabriek in Eefde vervoerd werd. Wat te doen om te voorkomen dat het laatste paard, een schimmel, zou worden gevorderd?
Goorman kwam op het idee het beest geheel met modder in te smeren en ver de wei in te jagen. Zo gezegd, zo gedaan. Een poos later kwamen de Duitsers inderdaad op de boerderij. Of ze nog paarden hadden? Het antwoord luidde bevestigend. „Maar", werd erbij gezegd, „het beest heeft een vreemde ziekte en krijgt allemaal smerige grijze vlekken op zijn huid. We weten nog niet wat het is, maar het kan best eens besmettelijk zijn." Door die opmerking dropen de soldaten af en was het paard gered.
Op een dag ging de twintigjarige onderduiker mee op de melkwagen naar Eefde. Dat was nog voor de V-I startbaan er lag. Goorman, langs zijn neus weg: „Ze hebt d'r hier heel wat loaten kroepen. achtersteveuren nog wel". Markvoort trapte erin, dacht dat de Duitsers één of andere strafexpeditie hadden uitgevoerd. Hij vroeg: „Wie waren dat dan?" Het antwoord kwam kort en bondig: „De stroatemakers"!

1997 - 1942

W. van de Kamp

Vijfenvijftig jaar geleden stond de wereld in brand:
Europa was door de Duitse legers onder de voet gelopen, Duitse soldaten vochten diep in Rusland, in Afrika stonden de legers van veldmaarschalk Rommel tegenover die van de Britten onder leiding van de generaals Alexander en Montgomery. In het Verre Oosten woedde de Japanse furie met aanvallen op Pearl Harbour (december 1941), Singapore werd ingenomen, de slag in de Javazee vond plaats (heldhaftig leiderschap van schout bij nacht Karel Doorman) en, na overrompeling, werd de val van Nederlands Oost-Indië een feit.
De as Duitsland-Italië-Japan was op zijn sterkst en het was toen dat Hitler als leider van nazi-Duitsland in zijn nieuwjaarsboodschap durfde uit te spreken dat zijn soldaten historische en onvergankelijke daden hadden verricht die nog gedurende duizenden jaren alom bewondering zouden hebben.

Gelukkig ontstond er in de loop van dat jaar een groeiende tegenmacht die steeds sterker werd: onder leiding van Amerika, Engeland en Rusland kwam men te wapen tegen het Duitse offensief, diverse landen uit Zuid-Amerika sloten zich bij hen aan en verklaarden Duitsland en Italië de oorlog en langzaam maar zeker kwamen de laatstgenoemde landen in een fataal isolement.
Aan het einde van het jaar 1942 kon gesteld worden dat heel voorzichtig het tij ging keren:
in de woestijn van Afrika zegevierde generaal B.L. Montgomery in de beroemd geworden slag bij El Alamein, Britse en Amerikaanse soldaten zetten met succes voet aan wal in Noord-Afrika, de Sovjetsoldaten hielden, geholpen door de zeer strenge Russische winter (tot omstreeks 50° Celsius vorst) stand en konden aan een tegenoffensief beginnen, in het Verre Oosten hielden de Amerikaanse marine en luchtmacht geholpen door de Australische troepen eveneens stand (Slag in de Koraalzee en de Slag om het eiland Midway) en Amerikaanse mariniers deden een geslaagde aanval op Guadalcanal.
Vooral door het slagen van deze actie werd de grote aanval van Japan in de richting van Australië gestopt en dit was dus eigenlijk, augustus 1942, in de Pacific een beslissend moment.
In Europa verkreeg de geallieerde luchtmacht langzamerhand een luchtoverwicht en de bombardementen op Duitse steden namen

een aanvang, eerst nog alleen 's nachts, doch in latere jaren zoals we hebben gemerkt ook overdag.
Met recht kon gesproken worden van een wereldbrand, hoewel onze bevolking in Nederland dat toen nog niet zo merkte door mindere mogelijkheden van de media en door de ingestelde censuur.
De Duitsers hadden de diverse omroeporganisaties onder beheer gesteld en er werd nog maar één omroepblad uitgebracht. Voor het echte nieuws stemden velen dan ook af op de BBC-Londen.
Sedert april 1940, dus al voordat Duitsland ons land overviel, had de BBC (British Broadcasting Corporation) binnen de zogenaamde Europeesche afdeling een sectie voor Nederland ingeruimd. Deze zender bracht aanvankelijk slecht, doch allengs beter en tenslotte goed nieuws. Op het eind van de oorlog zond de BBC op vier zenders gedurende 24 uur per etmaal onafgebroken uit in 48 talen. Op zich al een prestatie van wereldniveau!
Op 28 juli 1940 vond de eerste uitzending van Radio-Oranje plaats, een officieel programma van de Nederlandse regering in door de BBC (Engelse regering) beschikbaar gestelde tijd. Dit programma werd geopend met een toespraak van koningin Wilhelmina, die ook in volgende jaren regelmatig op deze zender te beluisteren was.
Op 1 juli 1941 startte nog een andere zender vanuit Londen en wel De Brandaris, speciaal bestemd voor onze zeevarenden. In oktober 1942 werd deze zender (ondanks groot succes) opgeheven en samengevoegd met die van Radio-Oranje. Alle krachten werden gebundeld! Radio-Oranje werd later ook gebruikt voor allerlei berichten aan het verzet in code gesteld (geheimzinnige mededelingen), die bijvoorbeeld aangaven de komst van een wapendropping of de goede aankomst van een Engelandvaarder en dergelijke.
Dat de Duitsers dit alles niet op prijs stelden, was goed te merken door de op die golflengte gestelde stoorzender. Bovendien werd het hier verboden om naar deze zenders te luisteren.

In ons land vroeg men zich met toenemende zorg af, waarom de landing van de geallieerden nog steeds niet „kwam".
Wij snakten, overigens samen met de Russen, naar een tweede front dat de aandacht en de krachten van de Duitse troepen zou verdelen. We moesten hierop echter nog enige jaren wachten, D-day kwam pas op 6 juni 1944.

De Duitsers traden intussen steeds driester tegen onze bevolking op, allerlei maatregelen tegen de bevolking werden van kracht: de Nederlandse officieren moesten zich opnieuw melden en werden in hechtenis genomen en afgevoerd naar een krijgsgevangenenkamp.

Als uitvloeisel van de zogenaamde Wannsee-Konferenz op 20 januari 1942 (waar de „Endlösung" werd beklonken) werden de joden per 27 april 1942 verplicht om een gele ster te dragen, er werd een grote J op hun persoonsbewijs gestempeld. Ze kregen een uitgaansverbod en vervolgens werden ze opgepakt en gedeporteerd naar concentratiekampen in Duitsland. In Amsterdam vonden grootscheepse razzia's op joden plaats. Er waren vele en grote fusillades als intimidatie en represaille. De Nederlandse Arbeidsdienst begon zich te roeren na invoering van de arbeidsdienstplicht voor alle Nederlandse mannen van 18 tot 40 jaar die werden verplicht om als arbeiders in Duitsland te gaan werken. Koperen en tinnen voorwerpen moesten worden ingeleverd: zo werden ook de klokkentorens van de kerken van Joppe en Gorssel (resp. twee en één klokken) leeggehaald. De mooie Hemonyklok uit de kerk van Almen werd daarbij door de Duitsers als cultuurgoed erkend en mocht blijven hangen.
Er kwam een verbod op het houden van postduiven, de pers werd aan banden gelegd en alom werd harder opgetreden tegen de bevolking. De stranden werden tot verboden gebied verklaard en aan de kust begon men met de aanleg van de zogenaamde Atlantikwall, een verdedigingslinie op het land tegen een vanuit zee komende „vijand".
De Gelderse Tramwegen moesten hun dienstregeling inkrimpen, hetgeen ook weer irritaties opriep door de verminderde reismogelijkheden in onze streek.
De leden van de Nationale Jeugdstorm uit Zutphen en omringende plaatsen marcheerden op 14 mei 1942 in vol ornaat en met marsmuziek naar De Wolzak in Eefde, alwaar diverse spelen werden gehouden.
Door de toenemende schaarste van goederen kwamen eerste levensbehoeften en ook versnaperingen en tabak op de bon. De fietsen van de inwoners werden ten behoeve van de weermacht gevorderd en natuurlijk zette ook dit kwaad bloed. (De mensen waren toen nog niet gewend dat hun fiets zomaar gepikt kon worden.)
Onze zilveren en bronzen munten werden vervangen door zinken munten met waarden van 1, 2½, 5, 10 en 25 cent.
Eind 1942 maakte de rijkscommissaris A. Seyss-Inquart bekend dat A.A. Mussert als leider van het Nederlandse volk moest worden gezien. Zijn draagvlak was echter wel heel erg gering, de man werd gewoonweg niet geaccepteerd en alom bespot.
Het verzet tegen al deze handelingen en tegen het grove en brute geweld nam langzamerhand toe en ook wat dit betreft was 1942 een belangrijk jaar. Het idee van Hitler dat hij de Nederlandse

bevolking naar zijn wens kon germaniseren bleek een idee-fixe, de gedachte van volkenverbroedering bleef tot zijn teleurstelling uit! Daarom begonnen de Duitse overheersers uit een ander vaatje te tappen met als gevolg dat de weerstanden in ons volk steeds sterker werden, vele mensen konden de vernederingen, de willekeur, de deportaties, de moordpartijen en de terreur niet langer verdragen. Men kwam in verzet, plaatselijk, regionaal en landelijk.
In de loop van 1942 kwam de L.O. (Landelijke organisatie voor hulp aan Onderduikers) door toedoen van onder anderen Tante Riek en Frits de Zwerver tot stand en vele joden, arbeidsweigeraars voor Duitsland en andere onderduikers konden worden ondergebracht bij mensen in onze streek. De Duitsers moesten later erkennen dat de Achterhoek vol zat met onderduikers en verzetsmensen.
De illegale pers liet steeds duidelijker van zich horen, ook in Gorssel verschenen incidenteel illegale krantjes (stencils) bijvoorbeeld onder de naam „Op de keeper"; de kerken namen een anti-Duits standpunt in (met name door het voorlezen van een kanselboodschap naar aanleiding van de deportaties van joden) en het daadwerkelijke verzet tegen de Duitse onderdrukker begon van de grond te komen.
Knokploegen (LKP) werden gevormd voor het met geweld verkrijgen van bijvoorbeeld bonkaarten en persoonsbewijzen, overvallen werden uitgevoerd op personen en instellingen, gevangenen werden bevrijd met militaire precisie. Soms werden zelfs executies van Duitsers en verraders uitgevoerd.
De sfeer werd grimmig, van de aanvankelijke toenadering was geen sprake meer. Het verzet werd sterker, hoewel er helaas nog steeds veel Nederlanders waren die er anders over dachten. Hoe was dat toch mogelijk?

De winter van 1941-1942 duurde erg lang, het vroor hard en er viel veel sneeuw. Het was bar koud en velen leden hieronder.
Opmerkelijk is, dat er (na 1940 en 1941) opnieuw een Elfsteden schaatstocht werd gehouden op 22 januari. Winnaar van deze barre tocht werd de 24-jarige Sietze de Groot. Drie deelnemers stierven ten gevolge van de ontberingen.
Ook in Epse werden ten behoeve van de verwarming diverse bomen omgezaagd en in stukken gehakt. De mensen konden zich tenminste hieraan warmen.
Op het gemeentehuis van Gorssel hadden de ambtenaren een listige manier ontwikkeld om persoonsbewijzen en bonkaarten in handen te krijgen die zij konden gebruiken om de in onze gemeente (maar ook daarbuiten) aanwezige onderduikers van voedsel te

voorzien. Zo kreeg bijvoorbeeld de heer H.W. Groot Enzerink uit Vorden (als Karel Overijssel werkzaam in de illegale pers en bij de hulp aan onderduikers), die lange tijd zelf in Eefde bij de familie Wissink was ondergedoken. via de ambtenaren van de gemeente Gorssel een nieuwe identiteit en een nieuw persoonsbewijs. Karel Tuin werd zijn nieuwe naam en zijn beroep werd hulpprediker.
Er werden goede contacten gelegd met onze boeren voor het leveren van eten (vaak werd er clandestien geslacht) en voor het plaatsen van onderduikers. Zo heeft men in de gemeente Gorssel in 1942 de basis gelegd voor latere activiteiten in de jaren tot en met april 1945.
Gelukkig kon men toen nog niet weten welke rampspoed en gruweldaden van de zijde van de bezetter in die volgende jaren tot aan de bevrijding ons nog te wachten stonden.

In deze tijd van herdenking van onze doden en van viering van onze bevrijding is dus een terugblik op een jaar uit de Tweede Wereldoorlog genomen: zoals blijkt een bijzonder jaar.

1942 , vijfenvijftig jaar geleden!
1942, het jaar van stabilisatie en van de ommekeer.

Op 15 maart 1942 voorspelde koningin Wilhelmina de overwinning al met de woorden:
„Ons Rijk zal herrijzen, schoner en krachtiger dan voorheen ."
Het is goed als wij daarom nog eens terugzien naar deze periode uit de geschiedenis van dorp, regio, land en wereld.

Wie wil lezen wat er in de oorlog allemaal verder in Gorssel is gebeurd moet het door onze vereniging in 1995 uitgegeven boek De Voet Dwars er nog maar eens op naslaan. Mogelijk zijn er nog enige exemplaren van dit boeiende boek te koop.
Trouwens, er is ook in ons verenigingsblad Ons Markenboek regelmatig over deze donkere periode gepubliceerd.

Uit de Lochemse Courant van vrijdag 27 augustus 1926
Harfsen 27 Augustus. In de buurschap Harfsense Kapel zijn een 42 tal boerderijen aangesloten op het electrische net. De meesten er van profiteren niet alleen nu van electrisch licht, doch velen hebben nu voor de meeste werkzaamheden op hun bedrijf krachtwerktuigen in gebruik.

H.C. CRAMM, OMGEKOMEN OP 30 MAART 1945

H.F.J. Veldkamp

In „De Voet Dwars" (deel I uit de reeks De Elf Marken) las ik het volgende:
„Engelse jager, Spitfire, RAF 322 Sq. (Dutch) in het weiland nabij de boerderij van Tragter bij de Dorpsstraat 4 te Almen. Gestart van het noodvliegveld Schijndel (N.-Br.). Acties in Oost-Nederland, onder meer Zutphen. Werd door luchtafweer geraakt; de Nederlandse piloot kwam om en werd tijdelijk begraven in de voortuin van Het Elger te Almen.
Cramm, Hendrik C., res. 2e luit. P/O 196102, afkomstig uit Hilversum (RAF): herbegraven op de Grebbeberg."
Ik was destijds ondergedoken op De Bierkamp, Whemerweg, Almen. Zoals bekend is Almen op 2 april (tweede Paasdag) bevrijd. De geallieerde troepen waren in opmars richting Twente-Rijnkanaal, komend vanuit Ruurlo/Vorden. 's Nachts was dat zichtbaar doordat de hemel verlicht werd door schijnwerpers. Voor dit front uit werden door de geallieerden op 31 maart en 1 april alleen verkenningsvluchten uitgevoerd, geen raids. Een terugtrekkende Duitse luchtafweereenheid had zich bij de Ehzerbrug opgesteld en was kennelijk niet opgemerkt. Er werd laag gevlogen en ik heb gezien dat er een jager werd geraakt die bij Almen neerstortte. Dit zou dan het vliegtuig van Lucien Foissac geweest kunnen zijn (zie „De Voet Dwars"). Het waren spannende dagen en op De Bierkamp werd alleen het hoognodige gedaan. Zelf liep ik steeds te kijken als er vliegtuigen in de buurt waren. Zo ook op die 30e maart, en ik herinner mij het volgende als de dag van gisteren.
Boven Zutphen deden twee groepen van ieder vier jagers een aanval. Vermoedelijk was het spoorwegemplacement het doel, gezien de aanvliegrichting komend vanaf Eefde. De aanvalshoek was vrij vlak, niet zo steil als anders. Uit het feit, dat de vliegtuigen nog tijdens de duik een plotselinge „lift" kregen, maakte ik op dat er vleugelbommen werden afgeworpen. Het waren in elk geval geen raketten die voor het vliegtuig uitgingen bij het afschieten. Bij de aanval van het tweede viertal bleef de „lift" van nr. 2 uit: daaruit maakte ik toen op, dat die geen bommen afwierp. Dit toestel vloog horizontaal door, draaide een keer om zijn as en kwam met weinig vaart in een wijde boog over Warnsveld op Almen af. Ik stond bij de hoger gelegen kamp naast de boerderij en zag de jager over het dorp heen richting Bierkamp komen: hij zou onvermijdelijk op de boerderij terecht zijn gekomen en ik stond ertussen. De piloot

moet toen nog geleefd hebben, want net buiten het dorp wierp hij bommen af en veranderde zijn koers zodanig, dat hij afzwenkte naar de wei voor het huis van De Bierkamp. In die wei was een kolk, ontstaan door een door de Duitsers opgeblazen V-I die daar was neergestort zonder te ontploffen.
De jager kwam in die kolk terecht en werd stukgeslagen. De romp met de cockpit kwam terecht in de wei van Tragter, de motor in het daarnaast gelegen stukje bos. Ik ben daar naar toe gerend en kwam vrijwel gelijktijdig aan met iemand die van Tragter kwam. Wij troffen de piloot aan naast de cockpit waar het al brandde en hebben nog vergeefs geprobeerd hem uit de brand te trekken. Plotseling hoorden we knallen en in de mening verkerend dat dit door ontploffende munitie kwam, zijn we in een sloot gedoken.
Na enkele ogenblikken verscheen een Duitser op het toneel, die ons tierend wegstuurde; hij was degene, die de knallen veroorzaakt had door op ons te schieten toen wij met de piloot bezig waren. Zeer spoedig verscheen een groepje Duitsers onder leiding van een onderofficier; het waren kennelijk zogenaamde „Parachutistenjäger" van 16 à 17 jaar, die op de terugtocht waren. Van een afstand heb ik gezien, dat die fanatiekelingen aan de parachute begonnen te trekken, maar omdat er nog een paar jagers rondvlogen, kennelijk om hun kameraad te lokaliseren, werden die knapen met een paar barse bevelen de beschutting van het bos ingestuurd. Wij zijn toen weggegaan.
De piloot is, vermoedelijk op 31 maart, ter plekke begraven, door mij onbekenden.
Kort nadat Almen was bevrijd heb ik ten overstaan van Nederlands sprekende functionarissen moeten vertellen wat ik wist/gezien had. Toen heb ik gehoord dat het ging om H.C. Cramm uit Kortenhoef (nu kennelijk gemeente Hilversum). Het stoffelijk overschot, dat was opgegraven, moet daarna zijn overgebracht naar Het Elger om uiteindelijk te worden herbegraven op de Grebbeberg.
Cramm heeft in zijn laatste ogenblikken nog kans gezien een ramp voor de bewoners van De Bierkamp te voorkomen. Ik vraag me wel eens af of hij tot die piloten heeft behoord, die ten tijde van de aanvallen op het Twentekanaal (zoutschip) vaak zo laag over het land van de Bierkamp scheerden, dat je ze kon zien. En wij maar zwaaien met beide armen!

ONS INDIË (5)

M.W. Enserink

In Ons Markenboek, 14e jaargang, nr. 3 (juli 1996) maakten wij een begin met de weergave van de levendige correspondentie die in 1946 ontstond tussen Eefde en Harfsen en de „Indiëgangers" uit die dorpen. Voor het thuisfront was de post heel goedkoop en voor onze militairen zelfs gratis, via de „Veldpost", zodat er heel wat geschreven werd en veel drukwerk verzonden. Daarbij werd een dankbaar gebruik gemaakt van de stencilmachine.
Zo schreef de Almense hervormde dominee Jan Streefland op 11 december 1946 namens de kerkeraad van de hervormde kerk van Almen-Harfsen onder meer: dat regelmatig brieven verzonden zullen worden en dat bij deze stencilbrief een „kerkelijke pas" wordt toegezonden, waarmee in verre landen door militairen kan worden getoond dat zij kerklid zijn; en ook: dat hun regelmatig lectuur zal worden toegezonden.
Op 27 april 1947 schreef het kerkeraadslid H.J. Zoetenhorst (bekend als Dieks Zoetenhorst, landbouwer in Harfsen, post Almen): „Dat is nu iets, wat ik graag op mij genomen heb, en wat ik toch weer echt moeilijk vind. Ten eerste ben ik nooit soldaat geweest en ken ik het leven in kazerne of kamp maar van horen zeggen, dus ik kan maar zo ongeveer benaderen wat u wedervaart. Het is echter wel heel zeker totaal anders dan ge in uw burgerlijk leven gewoon waart." Hij vervolgt hier met wat zijn broer allemaal beleefde in de Eerste Wereldoorlog, en even verder: „Denk niet dat we u vergeten; we voelen ons zelfs medeverantwoordelijk. Bedenk: de rust bij de gevaren rondom ligt niet in de bewustheid van onze kracht of van ons moedig verzet, maar in Hem, Die gezegd heeft: „Niemand kan ze uit Mijn hand rukken". Hij houdt vast, ook als wij loslaten."
Naar Eefde schreef op 1 januari 1947 uit Semarang de 24-jarige soldaat J.O. Spierenburg, geboren 13 december 1922: „Ik maak het hier nog best, hoewel vooral de laatste weken tamelijk zwaar waren. Nu heb ik echter reuze geboft. Vijf jongens van ons mochten naar de carriercursus voor opleiding chauffeur en onderhoud carrier. Acht jongens van ons peloton mochten om die vijf plaatsen loten. Ik was zo gelukkig ook tot die acht te behoren en nog gelukkiger toen het lot besliste, dat ook ik naar de cursus mocht. Dat duurt een maand en betekent dus één maand vrij van patrouille of actie. We zouden het kunnen beschouwen als een vacantie. Niettemin moet er hard gewerkt worden, maar dat is minder erg. Het werk is interessant en je bent al blij dat je 4 weken lang geen extremist op de korrel hoeft te nemen. Maar nu komt het mooiste

nog. We moesten met ons vijven verhuizen naar een ambachtsschool. Tegelijkertijd kwamen daar ook vijf jongens van II-6 RI, vijf van II-13 RI en vijf van het 1e bataljon stoottroepen. We kwamen allen op één kamer te liggen. Jullie snappen mijn verwondering toen ik bemerkte, dat één van de jongens van de stoottroepen Wim Bruil, de zoon van de koster, was. Ik had hem hier nog niet eerder ontmoet, hoewel ik nu al een half jaar in Indië zit. Er lopen hier ook zoveel soldaten rond en je zit soms zover uit elkaar dat het niets te verwonderen is. Laatst met een actie waaraan ook 13 RI en de stoottroepen deelnamen, ontmoette ik nog een jongen uit Zutphen die bij 13 RI was. Het is altijd leuk op zo'n verre afstand van huis bekende jongens te ontmoeten. Die jongen was Pasman. Hij was geloof ik fietsenmaker op de Dortherdijk. (Geweest. Gerrit begon met de fietsen in een schuur bij zijn ouderlijk huis, een semi-boerderijtje. Hij woont nu in Oost-Souburg, werkte bij „De Schelde" in Vlissingen. MWE.) Hij zit ook bij 13 RI of bij de stoottroepen; ik heb hem echter nog niet ontmoet.
Het was voor ons niet zo leuk al de feesten van de laatste tijd zo ver van huis te moeten vieren. Toch is vooral het Kerstfeest me ontzettend meegevallen. 's Morgens een mooie Kerstdienst en 's avonds om 5 uur een liturgische dienst. Erg mooi en tevens gezellig! Er was een klein zangkoortje van burgers, verpleegsters en militairen. In de kerk stonden allemaal tafeltjes met stoelen er omheen en een mooi versierde kerstboom. In de pauze werden we getracteerd op heerlijke koffie. 's Avonds om 8 uur was het afgelopen. We zijn toen nog even naar de Bataljonscantine gegaan, waar we het laatste gedeelte van het Kerstfeest nog meemaakten. Het Niwin-pakket uit Holland was een succes en werd erg gewaardeerd. Het eten, waar anders nog wel eens wat op aan te merken valt, was overheerlijk. De koks waren 's morgens om 3 uur al opgestaan.
De bevolking hier in en rond Semarang is ons erg dankbaar en het zou werkelijk een ramp zijn als deze mensen aan hun lot werden overgelaten. God geve uitkomst in deze kritieke en moeilijke Indonesische kwestie!
Ik moet nu ophouden. Tot de volgende keer! Ontvang allen de hartelijke groeten van jullie vriend Jan.
Nogmaals hartelijk dank!"
De door Jan voorziene ramp is dus wel gekomen, maar Jan is op 4 augustus 1947 op 24-jarige leeftijd gesneuveld.
Namens de gereformeerde jeugdverenigingen uit Eefde moest het lid G. Ross in december 1947 dan ook aan de overige leden in Indonesië schrijven:
„Naast de verblijdende feiten, als de bevrijding van een gedeelte van het onderdrukte gebied, en de prachtige hulp die verleend

werd aan de inheemse bevolking, is er ook veel ellende geleden. Wij hebben met jullie meegeleefd, vrienden, vooral tijdens de gevaarlijke tijd, toen de beschietingen aan de demarcatielijn hand over hand toenamen. Niet in de laatste plaats ook met de politionele actie. We bewonderden jullie moed. Naast dit alles is ook onze vereniging getroffen door het sneuvelen van ons aller vriend Jan Otto Spierenburg. Op Maandag 4 Augustus, de laatste dag voor het einde van de actie, heeft hij zijn leven gegeven, in de omgeving van Semarang. Hij behoorde bij degenen, die kort na eigen bevrijding naar Indië wilden om daar te gaan vechten. Met dit doel voor ogen is hij gegaan, en heeft zijn plicht gedaan. Wij hoopten hem straks weer in ons midden op te nemen, maar God heeft anders beslist! Wij mogen geloven, dat hij is ingegaan in de heerlijkheid zijns Heren. De laatste brief, die ik persoonlijk van hem ontving, getuigde van zijn vertrouwen op God. Wij zijn door dit alles zeer getroffen, en nog meer dan voorheen denken wij aan jullie, die ver van ons zijn. Weest overtuigd, vrienden, dat wij jullie niet vergeten, noch in gedachten, noch in gebeden."

Uit het gemeentearchief:
Uit het brievenboek van de gemeente Gorssel van 10 september 1855, nr. 315. Burgemeester De Vuller schrijft dan het volgende aan de heer Officier van Justitie te Zutphen:

Overrijden van een kind.

„Ik heb de eer ter kennis van UEd. Achtbare te brengen, dat gisteren namiddag omstreeks half twee ure het tweejarig dochtertje van den mr.Smid J.B. Liefferink te Gorssel ongelukkig het leven heeft verloren. Zich voor de woning harer ouders in het dorp Gorssel bevindende, op het oogenblik dat twee rijtuigen elkander passeerden, liep dit kind ijlings over den berm naar den straatweg en ontving een slag met den voorpoot van het paard, gespannen voor den boerenwagen van den logementhouder Wunderink te Eefde, zoodanig dat het op den straatweg nederviel en voordat de wagen konde opgehouden worden of door het paard of door het voorrad van den wagen oogenblikkelijk gedood is, althans tusschen het voor en achterrrad van dien wagen op den straatweg lag het kind met een verbrijzeld achterhoofd, van waar het door den toegesnelden vader opgenomen en in huis gedragen is.
Een door mij gisteren namiddag op de plaats dadelijk bewerkstelligd onderzoek heeft mij de overtuiging gegeven, dat de dood van dit kind aan een ongeluk toe te schrijven is en geene onvoorzichtigheid van de zijde der voerlieden der beide wagens daartoe aanleiding heeft gegeven."

BRINKMAN: EEN BEKENDE NAAM IN ONZE GEMEENTE

Werkgroep genealogie

Een diapresentatie in Harfsen op 22 januari 1997, die ging over Joppe gedurende de laatste twee eeuwen, heeft de leden van de werkgroep genealogie zeer sterk aangesproken. Onder meer werd de aanleg van de spoorlijn van Noord-Nederland naar het zuiden, via Deventer en Zutphen besproken. Deze werd in 1865 geopend. De spoorlijn kwam te lopen over de Gorsselse heide, vlak langs het landgoed Joppe. De laan van het dorp Gorssel naar Bathmen werd doorsneden. Een wachtpost, gekenmerkt nr. 24, werd één van de eerste bebouwingen aan deze weg. De weg zelf kreeg de naam Spoorlaan.
Tussen 1864 en 1883 werden achtereenvolgens gebouwd: R.K. kerk, de pastorie, hotel „De Eikenboom", Tolhuis, De Wingerd en het Stationskoffiehuis. Daarna heeft in deze bosrijke omgeving nog veel meer bebouwing plaatsgevonden.
De schoenmaker Gerrit Hendrik Brinkman (geboren op 9 september 1847 te Gorssel) was een ondernemend man, zoals later zal blijken. Hij heeft kennelijk gedacht: in Joppe met een station, een kerk en een hotel met vakantiegangers uit het westen, daar valt voor mij een goede boterham te verdienen. Hij hoorde, dat er een tweede tolboom aan de Spoorlaan zou worden geplaatst in de buurt van de spoorwegovergang. Vermoedelijk heeft hij ook het Tolhuis laten bouwen. Dit was zodanig ingericht, dat er twee gezinnen in konden wonen. Hij is zelf een tijdje tolgaarder geweest. Waarschijnlijk is dat baantje hem niet best bevallen, want een paar jaar later heeft hij het Tolhuis verkocht aan Hendrikus Wichink, van beroep landbouwer. Deze ging er ook wonen. Een vast aangestelde tolgaarder, Gerrit Willem Groot Velderman, kwam in het andere deel van het huis te wonen.
Nu de volgende stap van Gerrit Hendrik Brinkman. Hij trouwde met Jacoba Dikkers, geboren op 20 juli 1850 te Enschede (huwelijksakte in Gorssel niet gevonden, vermoedelijk buiten onze gemeente getrouwd). De familie Brinkman heeft een nieuwe woning gebouwd op de hoek van de Spoorlaan en de Stationsweg. Dit pand is nu bekend als het „Bosrestaurant". De eerste bewoning was omstreeks 1883. De volgende kinderen werden daar geboren: Martha Willemina (1887), Gerrit Johan (1888), Jan (1889) en Johanna (1892). Zoon Jan, geboren op 27 september 1889, werd bakker van beroep. Hij trouwde met Johanna Woertman. Zij lieten een woonhuis met winkel en bakkerij naast het

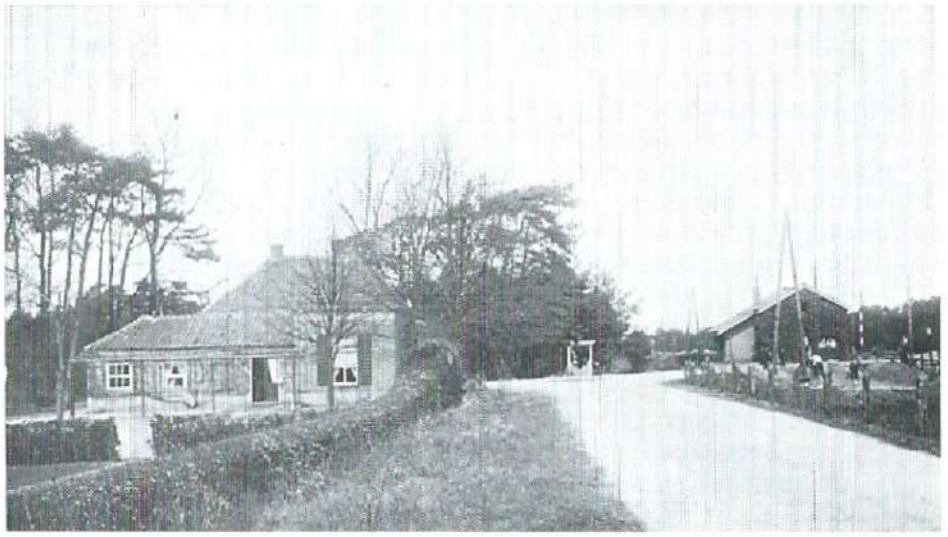

Een ansichtkaart van ongeveer 1905. Links woonhuis en werkplaats van de schoenmaker Gerrit Hendrik Brinkman, rechts wachtpost 24, midden toegangshek naar villa MaFreda, Stationsweg is nu Amelterweg en komt uit op de Joppelaan.

Een kaart van ongeveer 1905. Rechts de woning van Hendrikus Wichink en tevens de bewoning van de tolgaarder Willem Braakhekke die toendertijd daar woonde en de tolboom bediende.
Midden op de foto is de lantaarnpaal en tolplaats te zien. De woning is in oude staat gebleven, en daar woont nu fam. H.G. Huis in 't Veld, Joppelaan 102.

ouderlijk huis van Jan bouwen. Ook dat is verleden tijd. De onderneming Brinkman is inmiddels verhuisd naar het dorp Gorssel.
Gerrit Brinkman was het zesde kind van de acht kinderen uit het huwelijk van Hendrik Brinkman en Willemken Ilbrink, een schoenmakersfamilie, wonende in het dorp Gorssel op de katersteede (plaatsje) „Bloemkamp", ook wel „Bijgeval" genaamd, dat gelegen was aan wat nu de Lindelaan is (thans bewoond door de familie Goorman).
Stamboomonderzoek leverde het volgende op:

I. Gerrit Hendrik Brinkman, geboren op 9 september 1847, zoon van Gerrit Hendrik Brinkman en Willemken Ilbrink.
II. Hendrik Brinkman, van beroep schoenmaker, geboren op 15 mei 1809 te Gorssel, zoon van Jan Brinkman, schoenmaker en van Gerritjen Wiltink.
III. Jan Brinkman, van beroep schoenmaker, geboren in Epse en gedoopt in de Bergkerk te Deventer, op de 21e januari 1779, zoon van Jan Brinkman en Jenneken Kooyers (tweede huwelijk van Jan Brinkman).
Het eerste huwelijk van Jan Brinkman uit Epse is voltrokken op 1 mei 1770 te Deventer met Jenneken Derks uit de Kleine Overstraat te Deventer. Zij is vermoedelijk vlak na de geboorte van haar tweede kind overleden. In het begraafboek van de Bergkerk staat geschreven, dat zij is begraven op 21 april 1772 als Jenneken Derks (Jenneken Lammers). Uit dit huwelijk zijn twee kinderen gedoopt: Gerrit Jan op 24 februari 1771 te Deventer, en Maria op 21 juni 1772 te Deventer.

Er is nog meer onderzoek geweest naar de familie Brinkman, maar er zijn nog vele vragen overgebleven. Voorlopig willen we de eerste aflevering van de familie Brinkman uit Joppe, Gorssel, Epse en Deventer afsluiten.

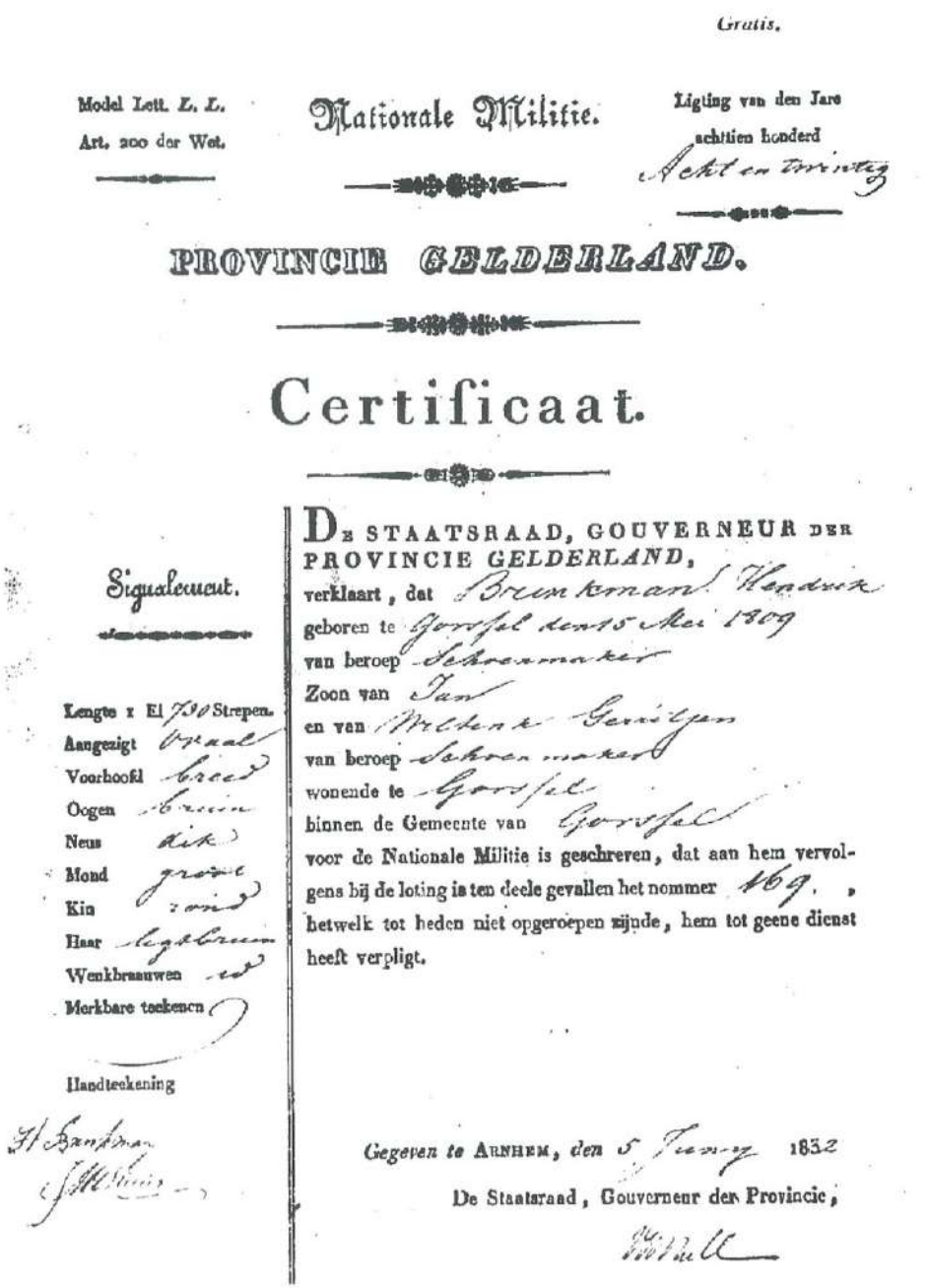

Gratis.

Model Lett. L. L. Art. 200 der Wet.

Nationale Militie.

Ligting van den Jare achttien honderd Acht en Dertig

PROVINCIE GELDERLAND.

Certificaat.

Signalement.

Lengte 1 El 730 Strepen.
Aangezigt Ovaal
Voorhoofd breed
Oogen bruin
Neus dik
Mond groot
Kin rond
Haar lichtbruin
Wenkbraauwen id
Merkbare teekenen

Handteekening

De Staatsraad, Gouverneur der Provincie Gelderland, verklaart, dat Brinkman Hendrik geboren te Gorssel den 15 Mei 1809 van beroep Schoenmaker Zoon van Jan en van Melchior Gerritjen van beroep Schoenmaker wonende te Gorssel binnen de Gemeente van Gorssel voor de Nationale Militie is geschreven, dat aan hem vervolgens bij de loting is ten deele gevallen het nommer 169, hetwelk tot heden niet opgeroepen zijnde, hem tot geene dienst heeft verpligt.

Gegeven te Arnhem, den 5 Januarij 1832

De Staatsraad, Gouverneur der Provincie,

Document overgelegd bij het huwelijk van Hendrik Brinkman met Willemken Ilbrink voltrokken 28 juni 1832 akto no. 13 Gorssel.

ESCHEDE 950 JAAR (3)

H.J. Jansen op de Haar

Op ons artikel in Ons Markenboek, 14e jaargang nr. 4 (oktober 1996) ontvingen wij het volgende schrijven van mevrouw M.M. Doornink-Hoogenraad uit Zutphen, gedateerd 15 oktober 1996.
„Met genoegen las ik Uw bijdrage in Ons Markenboek, 14e jaargang nr. 4 over de befaamde oorkonde van 1046. Mijn man, die zich destijds veel heeft bezig gehouden met het onderwerp „Landweren" en daarover ook heeft gepubliceerd, heeft uitgebreid onderzoek gedaan - en niet alleen in theorie - naar de grenzen van deze schenking van 1046; samen zijn wij een groot gedeelte van de in de oorkonde aangeduide landstreek met de hier en daar nog herkenbare grenswallen langsgefietst.
Ook (B)Agastaldaburg (de B zal wel een verwaarloosbare verschrijving zijn) hield ons uiteraard bezig; de naam van een erve Haistelbarch, die ik wel in middeleeuwse archivalia had aangetroffen bracht mij toen nog niet op het juiste spoor, en een erve Hag of Hagen bij de Hagbrug over de Bolksbeek bleef voor ons een twijfelpunt, ook in het toen door mijn man gepubliceerde artikel in het tijdschrift van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (1938).
Vele jaren later - mijn man leefde toen niet meer - sprak ik over dit onderwerp met een familielid van ons, H.J. Moerman, geograaf en historicus en ervaren in de kennis van oude plaatsnamen, die Agastaldaburg - Haistelbarch - zonder moeite terugvond in de hedendaagse naam van het nog bestaande erve Hazelberg in de buurschap Zwiep onder Lochem en vandaar liep de grens dan in westelijke richting naar „Stenere" om daar de IJssel over te steken. Veel belangrijke en benoembare punten daartussen waren er blijkbaar niet (ook Zutphen niet!), maar wel lagen er op deze route - later? - zeker zes belangrijke kastelen.
Ook Moermans artikel is in het Tijdschrift van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (1948) gepubliceerd. Wat nu het geheimzinnige punt Agastaldaburg is geweest, is niet bekend en wanneer de zo beslissende deling tussen het Overijsselse en Gelderse landsdeel is opgetreden evenmin.
De beide publicaties zijn in mijn bezit; mochten ze U interesseren, dan zal ik ze U met genoegen ter lezing geven."
Tot zover de brief van mevrouw Doornink.

Zoals u zult begrijpen hebben we gebruik gemaakt van dit aanbod en hebben we de beide publicaties gelezen. Een fotokopie van deze

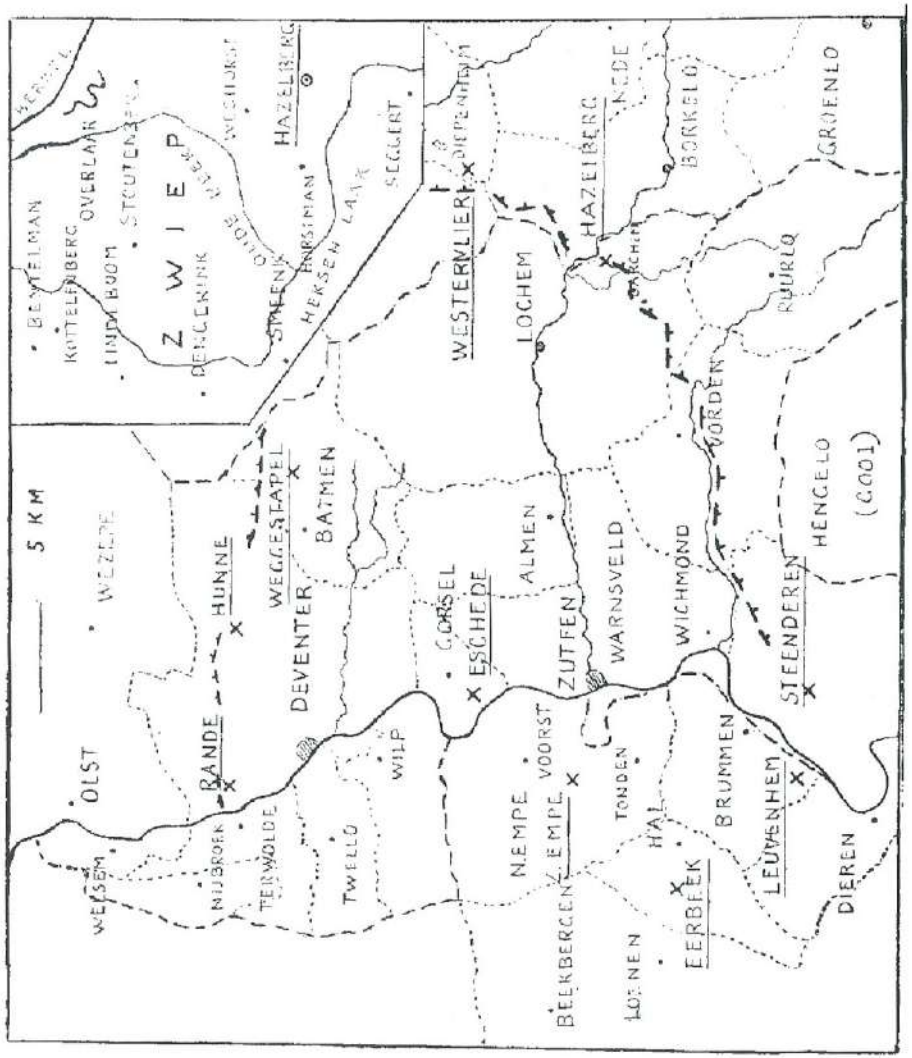

artikelen hebben we opgenomen in onze bibliotheek te Harfsen.
Uit de publicatie van de heer H.J. Moerman nemen we een klein gedeelte over. In het artikel „Het Graafschap in Hameland (1046)" schrijft hij onder meer:
„De plaats van Agastaldaburg of Bagastaldaburg bleef onzeker; men zocht het bij Ruurlo, Terborg en Steenderen, ten oosten van Lochem aan de Bolksbeek. Slicher van Bath heeft zelf de weg gewezen die een oplossing biedt. Hij noemt (dl. II, pag. 270) een in 1382/83 in Gelderse Rekeningen voorkomend erve Haistelbarch of Hasterborch, dat gelegen was onder Zwiep, een buurschap in het kerspel Lochem, die in een onechte oorkonde van 1059 als Swipe wordt vermeld. In de 14e en 15e eeuw vindt men hier de erven Averlaer, Benteler, Cotelenborgh, Dengerinck, Ter Lynde en Smedink. Op het bijgevoegde kaartje (rechter bovenhoek) zijn ze zonder moeite onder hun huidige namen terug te vinden; nog iets meer zuidelijk ligt en lag een erve Hagenbeek (Haigenberck). Ten oosten van Smeenk of Smedink ligt nu een erve Hazelberg. Deze naam kan op regelmatige wijze worden afgeleid van Agastaldaburg = Haistelbarch."
Tot zover een gedeelte van het artikel van de heer H.J. Moerman. Wij zijn mevrouw Doornink dank verschuldigd voor de aanvulling op ons artikel (14e jaargang nr. 4, oktober 1996).

Bronnen:
Mevrouw M.M. Doornink-Hoogenraad: artikel van de heer G.J. Doornink (Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap, 2e serie, deel LV, aflevering 1, 1938; artikel van de heer H.J. Moerman (id., deel LXV, aflevering 1, 1948).
H.J. Jansen op de Haar, artikel in Ons Markenboek, 14e jaargang nr. 4 (oktober 1996)

DERK JAN SMEENK (1790 - 1828) EN DE CONSCRIPTIE

T. Smeenk-Zeevat

Inleiding
Bij het genealogische onderzoek naar de familie Smeenk vond ik Derk Jan Smeenk, geboren op 17 maart 1790 te Gorssel, de betovergrootvader van mijn echtgenoot, ook Derk Jan Smeenk.
In 1818 trouwde hij met Teuntje Oosterveld. Bij de huwelijksbijlagen vond ik een „akte van bekendheid" afgegeven door de vrederechter van het canton Warnsveld. Hij, Derk Jan, was daar verschenen met vier getuigen (geen bloed- of aanverwanten), die verklaarden, hem goed te kennen. Die vier getuigen waren: Garrit Jan Rensink, 24 jaar, landbouwer; Jan Brinkman, 39 jaar, schoenmaker; Philippus Dommerholt, 40 jaar, landbouwer, en Hendrik Pellenberg, 44 jaar, kleermaker. De totale kosten van de akte waren 59 cent.
Derk Jan was de oudste zoon van de landbouwer Harmen Smeenk (Zmeink) (1756 - 1831) en Jenneken Scholten (in 1792: Zandscholten) (? - 1800).
Jenneken overleed op Het Hekkert, Harmen op Het Raland. Beide huizen bestaan nog in Gorssel. Na Derk Jan werden er nog vijf kinderen geboren, onder wie een zoon Hendrik Jan (1792 - 1813 of 1814).
Waarvoor was de akte van bekendheid nodig? Ten tijde van het huwelijk leefde de vader nog, de moeder niet meer.
We moeten de oorzaak zoeken in het feit dat Derk Jan van 1811 tot 1814 buitenslands had vertoefd. In 1810, onder Napoleon, werd Nederland bij Frankrijk ingelijfd. Napoleon voerde in het bezette gebied de dienstplicht (conscriptie) in, en zo werd ook Derk Jan gedwongen in het leger van de Franse keizer te dienen, evenals zijn broer Hendrik Jan. Derk Jan kwam, zoals we zagen, terug. Op 5 mei 1814, na de ondergang van de Grande Armée, werd hij uit de militaire dienst ontslagen. Hij bevond zich toen in Rostock. Te voet keerde hij naar Gorssel terug, waar hij op 25 mei aankwam. In drie weken tijd had hij een afstand van, hemelsbreed, 450 km afgelegd.
Hendrik Jan had minder geluk. Hij sneuvelde in 1813 (of 1814) bij de verdediging van Hamburg tegen de Russen.
Hoeveel jongemannen uit Gorssel bij de legers van Napoleon werden ingelijfd hebben we niet kunnen achterhalen. Wel, dat 22 van hen niet terugkeerden (J. de Graaf, Uit Gorssel's verleden).
Onder de gesneuvelden waren de eerder genoemde Hendrik Jan Smeenk en Jan Derk Nikkels, een volle neef van Derk Jan en

Hendrik Jan. Hij was een zoon van Aart Jansz Nikkels en Gersina Smeenk. Beiden hadden gediend bij 33 RLI, het 33e regiment lichte infanterie, en wel bij het vierde bataljon, eerste compagnie. We weten niet, bij welk onderdeel Derk Jan heeft gediend.

De voorbereidingen

Van 33 RLI is één en ander bekend (informatie van de Sectie Militaire Geschiedenis van het Ministerie van Defensie). Het werd in september 1810 in Groningen opgericht. In april 1811 vertrokken er deputaties naar Parijs, waar op 30 juni van dat jaar de plechtige uitreiking van het vaandel plaats vond. Terug in Groningen trof men daar alleen nog de depottroepen aan. De veldbataljons waren al op 1 april naar Bremen vertrokken, waar ze op 7 april aankwamen. Ze hadden toen 160 km afgelegd. In Bremen kregen ze de eerste oefeningen.

Het is interessant de tocht van het regiment te volgen. Van Bremen ging het naar Magdeburg. Op 7 oktober werd de tocht voortgezet naar Stettin (Szczecin) (250 km). Daar werd gedurende vijf maanden geoefend. Toen ging het verder oostwaarts: op 7 april 1812 naar Kustrin (Kostrzjin), Posen (Poznan), Bromberg (Bydgoszcz), Königsdorf en Marienburg (Malbork) aan de Weichsel. Dat ligt op een afstand van 200 km van Stettin. Drie weken bleven de troepen in Marienburg. Vandaar vertrokken ze naar Gümbinnen (Goesef) (250 km).

Op 19 juni 1812 was er een inspectie door Napoleon, maar slechts voor een deel van de troepen. Want het korps van maarschalk Davout (waarbij een deel van de Nederlanders was ingedeeld) moest op 23 juni tegenover Kowno (Kaunas) aan de rivier de Njemen zijn. Kowno ligt 140 km van Gümbinnen, en maarschalk Davout was op 19 juni al onderweg.

In de nacht van 23 op 24 juni kwamen drie pontons over de Njemen klaar, waarna de troepen de rivier overstaken, op weg naar Wilna (Vilnius). Een dag later was Rümchicki bereikt, 26 km voorbij Kowno.

„The March on Moscou"

Tot dan was de tocht redelijk goed verlopen, maar nu bleek dat de legertrein met de voorraden te ver achterbleef. De noodrantsoenen, die iedereen zelf droeg, moesten worden aangesproken. Desondanks trok het leger verder, naar Ymowroui, Troki en Wilna, en op de avond van 30 juni werd Osmiana (Ochmiana) bereikt, ongeveer 100 km van Rümchicki.

Het moet een barre tocht geweest zijn. De manschappen hadden veel last van ongedierte en huidziekten. Eind juni heerste er bovendien grote hitte, afgewisseld met wolkbreuken.

Het beoogde dagrantsoen was:
875 gram brood;
62,5 gram rijst of 125 gram groenten;
312,5 gram vlees - minstens driemaal per week vers;
één fles wijn of één fles bier;
twee glazen brandewijn.
Vaak was er te weinig.

Veel informatie over de tocht naar Rusland vinden we in het boek „1812 - the March on Moscou" van Paul Britten Austin. Het eindigt bij de grote brand van Moskou. Het is samengesteld aan de hand van meer dan honderd dagboeken van deelnemers aan de veldtocht: Fransen, Nederlanders, Duitsers, Zwitsers en Italianen. Zo lezen we, dat bij de overtocht over de Njemen 247.000 soldaten aanwezig waren, en in de achterhoede nog 71.000, zodat daar een leger van 328.000 manschappen stond. Elders, bij Smolensk, nog eens 191.000. Dan had men ook nog eenheden moeten achterlaten in de garnizoensplaatsen Minsk en Molihew (bijvoorbeeld het 33 RLI van sergeant Everts), zodat we kunnen vaststellen dat de Grande Armée uit meer dan een half miljoen manschappen bestond.

Zoals vermeld werden de Nederlanders ondergebracht in het legerkorps van generaal Davout. Ze kwamen onder bevel van de 22-jarige Belgische kapitein Dumonceau. We lezen niet veel over de Nederlandse troepen afzonderlijk. Wel, dat na de slag bij Borodino het derde regiment Nederlandse grenadiers vrijwel geheel werd vernietigd. De Nederlandse diplomaat Dedem van Gelder had zich in 1810 als vrijwilliger in Fontainebleau aangemeld en het commando over de tweede infanteriebrigade gekregen. Hij stak als één der eersten de Njemen over, en kwam medio september 1812 in Moskou aan. Van hem lezen we alleen dat hij op een dag schildwachten in het Kremlin had geplaatst. Later diende hij onder maarschalk Ney, die hem in 1813 bij Napoleon voordroeg voor de benoeming tot de facto divisiegeneraal. Maar Napoleon had een goed geheugen: hij herinnerde zich Dedems kritische houding in Rusland, en weigerde.

Het boek eindigt met de 82e dag na het oversteken van de Njemen. De Franse troepen zijn dan in Moskou aangekomen, waar de Russen duizend brandstichters hadden achtergelaten. De dag daarop zou de stad in vlammen opgaan. Een vlammend voorspel van een verschrikkelijke terugtocht.

Bronnen:

J. de Graaf, Uit Gorssel's verleden (Deventer, 1926)

Paul Britten Austin, 1812 - The March on Moscou (Londen/Pennsylvania, 1993)
Informatie van de Sectie Militaire Geschiedenis van het Ministerie van Defensie

---

VERZORGING IN OMMERSCHANS

H.J. Jansen op de Haar

Uit een declaratie van het Provinciaal Bestuur bleek ons dat ook voor bedelaars werd uitgezocht in welke gemeente hij of zij domicilie had ingevolge de Wet op het Armenwezen. Deze declaratie was als volgt samengesteld:

nr. 942/8 1e afdeeling
Vervangingskosten van bedelaars
Arnhem, 23 February 1830

De Gouverneur der Provincie Gelderland,
Gezien eene missive van den Heer Administrateur voor de Gevangenissen en het Armwezen d.d. 13e dezer, nr. 63, houdende opgave van de door onderscheidene gemeenten verschuldigde vervangingskosten van bedelaars in de Ommerschans, over 1828;
Heeft goedgevonden:
Het bedrag derzelve, door aanteekening aan den voet dezes, te brengen ter kennis van de betrokkene Besturen, met uitnoodiging, om die gelden, welke bij acten van chargement zullen worden ingevorderd, uit den daarvoor bij de begrooting uitgetrokken post, en, in geval van ongenoegzaamheid, uitdien van onvoorziene uitgaven dadelijk te voldoen, ook dan, wanneer daartegen reclames mogten bestaan; zullende die echter dadelijk aan den Gouverneur moeten worden opgegeven.
En zal deze daartoe aan de gemelde Besturen worden ingezonden.

De Gouverneur Voornoemd, w.g.

Nummer van het Stamboek	Namen	Domicilie van onderstand	Verschuldigde sommen
538	Schouten, Wilhelmina	Gorssel	f 15,00

Bron: Archief gemeente Gorssel, ingekomen stukken 1830

DE SPITHOLTERBRUG

N. van Wijk

In de zestiende eeuw lag in de marke Almen aan weerszijden van het riviertje de Berkel het landgoed Ten Have. Het was eigendom van Nicolaes van Boetbergen, evenals het erve „Spitholt". Vandaar de naam van genoemde brug. Het landgoed werd later eigendom van de heer van de Ehze.
Beide genoemde eigenaren hadden het recht van tolheffing. Om deze Spitholterbrug is in de jaren 1500 tot 1800 meermalen strijd gevoerd tussen de Hanzesteden Deventer en Zutphen.
Zutphen had namelijk in het begin van de zestiende eeuw een door hertog Karel van Gelre geschonken jaarmarkt. Tevens beval deze hertog ten gerieve van de handel uit Münster- en Kleefland en uit de Graafschap de bruggen over de Berkel, dus ook genoemde Spitholterbrug, voor alle handel op de vrije Hanzestad Deventer te sluiten.
Onder invloed van de bisschop van Utrecht (Overijssel behoorde toen tot het bisdom Utrecht) werd de Spitholterbrug weer opengesteld en voerde daarna de handelsweg uit Münster en Kleef weer over Deventer. Omdat ook de Staatse legers gebruik maakten van de Spitholterbrug moest deze wel open blijven.
In 1609 bij het begin van het Twaalfjarig Bestand sloten de Zutphenaren door een boom de brug weer af. Met voorkennis van de Ridderschap van Overijssel liet Deventer de boom weer verwijderen. Zutphen liet nu wederom versperringen aanbrengen, doch de Deventernaren verschenen snel weer en zaagden de aangebrachte versperringen in stukken en gooiden de brokken in de Berkel.
In 1621 wisten de Zutphenaren de toen in de Graafschap ten velde getrokken prins Maurits te bewegen om „strategische" redenen de brug maar af te breken.
Een jaar later kreeg Deventer van deze zelfde Maurits verlof de brug te herstellen en weer begaanbaar te maken. Nu kwam de Admiraliteit eraan te pas, maar pas in 1635 berustten de Zutphenaren door tussenkomst van deze Admiraliteit erin, vrije overgang van de brug ten gunste van de Deventernaren goed te keuren.
Tweeëntwintig jaar later, namelijk in 1657, was er verschil van mening tussen Zutphen en Willem van Lintelo, heer van de Ehze en dus eigenaar van de brug. Bewuste heer Van Lintelo had namelijk de bestaande valbrug laten veranderen in een zogenaamde vlakbrug. Hierdoor konden sommige schepen bij hoog water niet meer passeren. Zutphen stuurde nu de stadstimmerman en zijn

gezellen om de planken van de brug te verwijderen. De gaarder van de bruggelden bleef op de laatste twee planken staan en weigerde deze te verlaten. De toen verschenen heer van Lintelo dwong met zijn bedienden de timmerman de planken opnieuw te leggen. Zo bleef de brug intact en konden kooplieden uit diverse plaatsen uit de Graafschap hun handel met Deventer uitbreiden. Dit natuurlijk tot groot ongenoegen van de Zutphenaren.
In 1703 kwam het tot een uitbarsting. In het voorjaar trok een gewapende menigte naar de brug met de bedoeling deze af te breken. De heer Van Lintelo wilde dit, bijgestaan door zijn onderhorigen, beletten. Het kwam zelfs tot een vuurgevecht, waarbij één der Ehzer boeren werd gedood. Van Lintelo zocht en vond nu hulp bij Deventer, dat gedaan wist te krijgen dat de Zutphenaren de brug herstelden.
In 1704 braken deze de brug echter weer af, waarna de kooplieden met hun wagens naast de brug een doorwaadbare doorgang maakten, zodat ze de brug niet meer nodig hadden. Natuurlijk blokkeerden de Zutphenaren deze doorgang en wel met een afrastering, die vanzelfsprekend weer door de tegenpartij werd verbroken.
Zo ging het over en weer nog even door, tot het stadsbestuur van Deventer aan de Zutphenaren mededeelde, dat als de Spitholterbrug niet hersteld werd, men de vaart op de IJssel langs Deventer voor Zutphense schepen zou sluiten. Bovendien wendde men zich tot de Staten van Overijssel en de Staten-Generaal voor bemiddeling. Dit leidde op 26 februari 1709 tot een bijeenkomst der strijdende partijen in de pastorie te Gorssel. Ook nu kwam men niet tot overeenstemming. Enige weken later werd in Deventer weer een Zutphens schip aangehouden, waarbij de schipper en bemanningsleden vanaf de IJsselbrug met de dood werden bedreigd.
Langzamerhand kwamen beide partijen tot het inzicht, dat men zo niet verder kon. Men kwam weer in de Gorsselse pastorie bij elkaar en een en ander kreeg eindelijk zijn beslag. De vraag was nog wel: „Wie zal de brug herstellen?“ De Zutphenaren hadden de brug afgebroken, maar alleen Deventer had nog belang bij herstel.
Vermoedelijk was de brug in 1772 weer in gebruik. Bij dit, en ook later herstel in de tweede helft van de achttiende eeuw maakte men gebruik van gevelde eiken van de Ehze.
Ook in de negentiende eeuw was het niet rustig rondom de brug. en dreigden er soms de ernstigste conflicten. Hier volgen enkele, meestal door misverstanden ontstane moeilijkheden.
Begin juni 1815 ontving de weduwe Van Knuth, toenmalig eigenaresse en bewoonster van de Ehze, van Gorssels burgemeester (J.J. de Vuller), het verzoek de gebroken leuning der Spitholter brug te laten repareren en tevens een nieuw brugdek te laten aan-

brengen. Wat de te herstellen leuningen betreft, ging mevrouw Van Knuth akkoord: tegen herstel van het brugdek had ze bezwaren. Hier volgt een gedeelte uit haar antwoordbrief.
„Ik heb orders gegeven om door de reparatie der leuning, die Brug in dien staat te brengen, dat derzelve zonder gevaar kan worden gepasseerd; wat de verdere reparatie derzelve aanbetreft, daaromtrent zal ik de eer hebben UEd.Gestr. erop te wijzen, dat door de verlenging der van 's Landswege laatst vernieuwde wip, die Brug zodanig uit zijn verband is gebragt, dat ik mij voorstelle, dat bij een nader onderzoek zal blijken, dat het van mij niet wel te vergen is, om derzelve wederom in vorigen stand te brengen.“ Met dit bericht hoopt ze de burgemeester voldoende te hebben ingelicht.
Op 10 augustus 1815 krijgt mevrouw Van Knuth antwoord. Hieruit blijkt, dat men van gemeentewege blijft bij de verplichting van volledig herstel. Uit het hierop volgende antwoord blijkt dat zij, na raadpleging van een deskundige, van mening blijft dat reparatie van brugdek en bedieningsapparatuur niet ten hare lasten mogen komen. Wel geeft ze namens de door haar geraadpleegde deskundige aan, op welke manier tijdens een door de gemeente bekostigde reparatie het een en ander vereenvoudigd kan worden. Ze blijft overigens bij haar besluit dat een eventuele reparatie beslist niet door haar zal worden bekostigd. Aan het slot van haar schrijven verzoekt ze de burgemeester: „Den Heer Gouverneur dezer Provincie in consideratie te geven om het daarheen te dirigeren, dat hetzelve gebint van 's Landswege worde vernieuwd, mij overigens engagerende om de twee overige Gebinten en het Hoofd der Brugge in goeden staat van reparatie te brengen.“
Het antwoord van de Gouverneur van 5 september 1815 luidt, dat mevrouw Van Knuth verplicht is de nodige reparaties aan de Spitholterbrug te doen uitvoeren, met dien verstande, dat de kosten hiervan niet voor haar rekening komen, maar zij de betreffende nota's kan indienen bij „den Heer Directeur-Generaal van den Waterstaat, die haar ongetwijfeld de gemaakte kosten zal restitueren“.
Begin oktober 1815 is de brug dan weer volledig gerepareerd en dus bij gebruik ongevaarlijk!

Bronnen:
J. de Graaf, Uit Gorssel's verleden (Deventer, 1926)
Archief gemeente Gorssel

Noot redactie:
Over de Spitholterbrug verscheen eerder een artikel in Ons Markenboek, 12e jaargang nr. 3 (juli 1994), bladzijde 10 en volgende, geschreven door de heer W. van de Kamp.

SPONSORS VAN DE ELF MARKEN

Rabobank Laren - Almen - Gorssel B.A.
Gemeente Gorssel

Almen:
Autobedrijf Loman annex Rijwielhandel, Dorpsstraat 31-33
Boeltjes Sig. Mag./Kantoorboekh., Dorpsstraat 20
HCR De Hoofdige Boer, Dorpsstraat 38
Installatiebedrijf F. Pladdet, Dorpsstraat 24
Woninginrichting Kruissink, Dorpsstraat 46

Eefde:
Bouwbedrijf Nijenhuis Menkveld, Mettrayweg 30

Gorssel
Kantoorboekhandel Bechtle, Hoofdstraat 36
Welkoop, Molenweg 38

Harfsen
Café Buitenlust, Lochemseweg 132

Zwolle
Uitgeverij Waanders B.V.

Inlichtingen over sponsoring bij de penningmeester.

Ledenvergadering

Vergeet niet de datum van de algemene ledenvergadering met dia-avond over het voormalig klooster Ter Hunnepe.
Donderdag 1 mei a.s. om 19.30 uur in het Trefpunt te Gorssel.

Het lidmaatschap loopt van 1 januari - 31 december.
Opzeggen van het lidmaatschap dient te geschieden vóór 1 december.

De contributie bedraagt f. 30,-- per jaar per gezin. Hiervoor heeft men vrije toegang tot de vergaderingen, lezing- en dia-avonden. Tevens wordt elk kwartaal Ons Markenboek gratis toegezonden. De leden buiten de gemeente betalen hiervoor f 5,-- extra als bijdrage in de portokosten.
Betaling van contributie, bijdragen of giften kan geschieden op de rekening van de vereniging nr. 3014.05.611 bij de Rabobank "Laren-Almen-Gorssel".
Voor contributiebetaling wordt voorkeur gegeven aan een machtiging of een acceptgirokaart.

Publicatie of overname van artikelen uit Ons Markenboek is alleen toegestaan met toestemming van de voorzitter van de redactiecommissie.
Kopij te zenden aan één van de leden der redactiecommissie, indien mogelijk op diskette (WP.5.1) met drie uitgewerkte teksten.

Het verenigingsgebouw Het Richtershuis, Hulstweg 7 te Harfsen, is op dinsdagmiddag geopend van twee tot vier uur. De tweede dinsdag van de maand kan men hier terecht voor bibliotheek en genealogie.
Het gemeente-archief is alleen op maandag geopend.

Adviseur : J. Eefting, archivaris gemeente Gorssel
Postbus 19, 7213 ZG Gorssel, tel 0575 498989

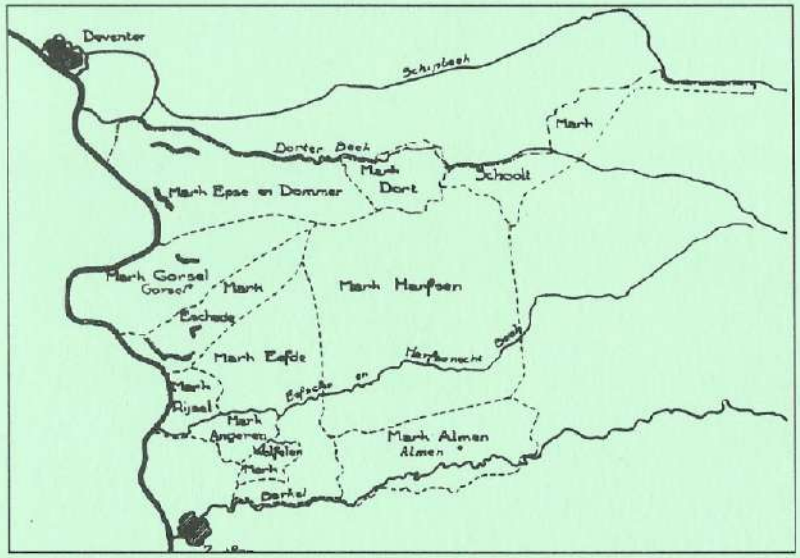

Kaartje van de vroegere marken in de gemeente Gorssel